

ויליאם מתיוז: לראות מעניין יותר מלדעת

רפי וייכרט

בשבח הצלילות, הסובלנות וההומור הטוב

באחרונה ביקר בארץ ויליאם מתיוז, מחשובי המשוררים האמריקאים בימינו. זה היה ביקורו הראשון בישראל והוא בא אלינו לרגל פרסום מכתר משיריו, "לחיות בין המתים" (סידרת 'קשב' לשירה ולמסה) בתרגומו של משה דור. מתיוז נולד ב-1942 בסינסינטי שבמדינת אוהיו ורכש את השכלתו באוניברסיטאות ייל וצפון קארוליינה. בעבר הורה ספרות וכתביה יוצרת באוניברסיטאות שונות ברחבי ארה"ב. בשנים האחרונות כיהן כפרופסור לספרות באוניברסיטה העירונית של ניו-יורק, העיר שבה התגורר. בשעתו היה נשיא אגודת השירה של אמריקה. עבור "זמן וכסף" ספרו האחרון והאחד-עשר במניין, קיבל את פרס "חוג המבקרים הלאומי".

"הכביש הוא מה שהמכונית שותה/ בנסעה על-גבי לשון האור שלה/ כל הדרך הביתה". בשורות כגון אלו יצר ויליאם מתיוז גוף של שירה הניצב בייחודו בנוף היצירה הפיוטית בארצות-הברית. שנונה, מתוחכמת ובה בעת בהירה, מקנה שירתו לקורא אפשרות מרעננת להתבונן ביסודות ההווה היומיומית שבה הוא שרוי. לא בכדי הוא נחשב לאחד המשוררים האמריקאים המקוריים והרבגוניים ביותר בזמננו, דעה המאוששת פעם ועוד פעם בדבריהם של משוררים ומבקרי שירה בכירים. שיריו של מתיוז חתומים בסימנה של אמת נפשית ואמנותית, המעניקה חוויה של הארה פנימית. המבקר הנודע פיטר סטיט כתב ש"ייתכן שויליאם מתיוז הוא החכם שבמשוררי דורו" ואילו המשורר ג'רלד סטרן הכריז, "כיום אין מי שידמה למתיוז בשירה האמריקאית". אכן, מלותיו של מתיוז על ו"ה אודן עשויות להלוט גם אותו-עצמו: "השפה היטיבה להשתמש/ בו וחלפה בתוכו. / אנו מקבלים את אשר ליקט".

לרגל ביקורו של ויליאם מתיוז בישראל נערכו שני ערבי קריאה - האחד בירושלים והשני בתל-אביב - שבהם התכנס קהל רב לשמוע את קריאתו הנהדרת במוסיקליות שלה.

ימים אחדים לאחר ששב מישראל, מת מתיוז באופן פתאומי מאוטם שריר הלב. נראה כי זה הראיון האחרון שנערך עמו.

ניתנה לי הזדמנות נדירה לשוחח עם משורר חכם, שנון, מגוון ומפתיע ביכולת ניסוח והארה של שאלות נושנות מזוויות חדשות ורעננות.

מה הרגשתך בקשר לתרגום ראשון זה של שיריך לעברית?
יש בי שמחה והרגשת כבוד להיות מתורגם ללשונכם.

הסבור אתה שהינך משורר קשה לתרגום מפני שאתה מרבה להזדקק לניבים אמריקאיים וללשון-עם בשיריך, כמו גם ללשון נופל על לשון ולחידודים?
כן, אני אכן מרבה להשתמש ברוחו המשועשעת ובנטייתו למשחק של הניב האמריקאי - בדיחותיו, משחקי הלשון שלו, הכרתו החריפה את עצמו - באותה מדה שאני נזקק למקצבים הרב-גוניים ומרובי השכבות של הנושאים המשמשים בו. אני משער שהדבר מכביד על תרגומיותם של השירים. בכל שיר יש איזה רובד, כמוהו כקשר-טבור של מובנות, שאינו יכול להתרגם בנפרד מהלשון המקורית, אך לשירי יש רובד נוסף של התנגדות לתרגום. ודאי, מפני שתרגום הוא מבצע בלתי-אפשרי יש עניין רב במאבק לממשו.

אחד מספריך נקרא "ילדות שמחה". האם אכן היתה ילדותך שמחה?
לכל אחד יש הן ילדות שמחה והן ילדות אומללה, והן מתקיימות בשלום זו בצד זו בלי שתסתורנה זו את זו, אף על פי שכל סיפור, על מנת שיקיים את שלמותו הפנימית, תלוי בשכחה סלקטיבית של הסיפור האחר.

יכולני לומר שהיתה לי ילדות שהיא אומללה די הצורך כדי לאפשר לי, עד כה, להחזיק מעמד בחיים כסופר בלי שאהיה לטרף בשיני המתכונות הרגילות, המלנכוליות, של ההרס העצמי.

מתי התאהבת לראשונה במוסיקת הג'אז וכיצד השפיעה מוסיקה זו על שירתך?
התאהבתי בג'אז כשהייתי בן 12 או 13 ועדיין אני מאוהב בו. יש שאלות של מקצב,

אחד ממאפייניה המרכזיים של שירתך. האם היית אומר שאתה בעל תודעה "דלגנית"?
"דלגנית"? טוב שאינך מכנה אותי פרוע והולל, המתרוצץ, חסר אחריות מבית לבית וממיטה למיטה. יש מי שיאמר, כמין ביקורת, שאני בעל יצרים. אחרים יאמרו, כמחמאה, שאני רב-גוני ובעל זיקות למגוון של נושאים. גתה אומר במקום כלשהו שיותר

פיסוק, מצלול, גמישות טכנית ודיוק רגשי, הן בג'אז והן בשירה. ואם אמנם התשובות שונות בשני התחומים, כשנתתי את דעתי על אחד מהם במונחים של האחר, סייע הדבר במדה מרובה לעיצובי כמשורר.

רב-הגוניות של תחומי התעניינותך - ספורט, מוסיקה, פסיכולוגיה, חיות מחמד, משפחה, אמנויות, ארס-פואטיקה - היא

בראש ובראשונה נופים, אתרים קדושים שונים, שכל אחד מהם קדוש לעם אחר. את החלקים העתיקים של ירושלים וכך הלאה וכך הלאה. אנחנו נשהה פה רק שבוע, שאלמלא כן הייתי משיב: "את הכול".

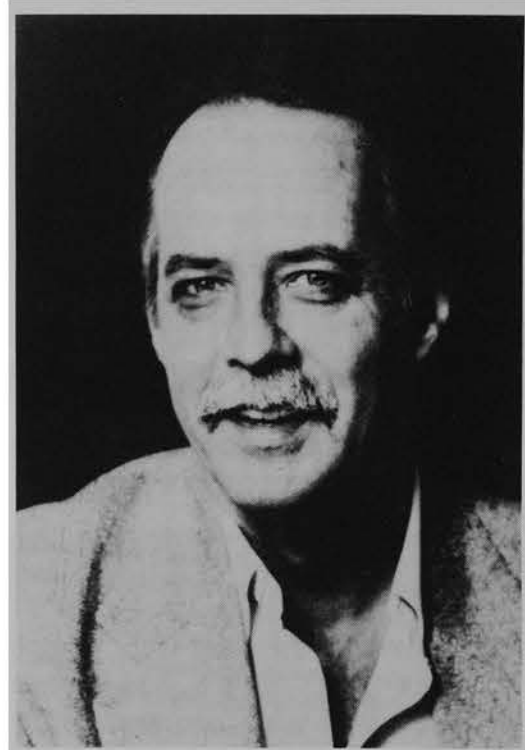
אתה מתרגם מן הצרפתית, מן הלטינית ומן היוונית. מה אתה מעריך במיוחד אצל המשוררים שאותם תרגמת? אני אוהב משוררים שמוקירים צלילות, דייקנות רגשית וסובלנות אנושית, לרבות סובלנות כלפי אנשים השונים מאוד מהם עצמם, ושיש בהם אורך-רוח של חיבה כלפי מה שמשתמע לשתי פנים. חוש של הומור יש בו כדי לעזור הרבה - אנשים עשויים להיות מבדחים מאוד כשהם מנסים להיות מחמירי-סבר או פיוטיים. ההומור יכול להציל אותנו משגעון גדלות אם נניח לו לפעול את פעולתו.

תודה רבה.

השירה. משוררים רבים משמשים כמרצים במוסדות אקדמיים. התשובה לשאלתך היא עניין אינדיבידואלי. יש משוררים שהדבר משפיע עליהם לרעה. באשר לי אני אינני רואה בעיסוקי האקדמי מכשול בפני יצירתי. אני רואה את עצמי כמו מוסיקאי עם עבודת יום.

מיהם הסופרים החביבים עליך ואת מי אתה קורא עכשיו? הסופרים החביבים עלי משתנים ככל שאני קורא. גם בנדון זה אני נוטה לצד הגיוון. באחרונה קראתי מחדש את תרגומו של אלכסנדר פופ ל"האודיסיאה". בנסיעתי הנוכחית לקחתי איתי ספר של סיפורים מאת הנרי ג'יימס וספר מאת המשורר האמריקאי ניקולאס כריסטופר, שעניינו - הכרך ב"פילם נואר" האמריקאי.

אלו דברים אתה מצפה לראות בביקורך בישראל?

מעניין להתבונן מלדעת. תמיד הייתי תלמיד טוב, אדם שליט אהבה וידע, אולי מתוך מגמה מופלגת לשומרון לעצמו. אבל יש גם מישהו בתוכי היודע - לא רק מאמין כי אם יודע - שלראות מעניין יותר מלדעת. סקרנות היא מדרך הטבע דלגנית ובעלת יצרים יותר מאשר מסתפקת במועט.

האם אתה רואה עצמך כמי שמעורב פוליטית וחברתית בשאלות השעה? כל אורח ער, לא זו בלבד שהוא מעורב פוליטית וחברתית בשאלות השעה, אלא גם מושפע ומוגדר על-ידי השאלות הללו. זהו פרדוקס שיגרתי, שגם אורחים שאינם ערים לו, דמותם נקבעת על-ידי אותן שאלות. אינני טוען שמפני שאני כותב שירים הנני מוסמך לחרוץ משפט בעניינים פוליטיים וחברתיים יותר מאשר מי שאיננו משורר. אני, אכן, מניח שאילו כתבתי שירים שלא היה בהם כדי לשקף את השפעת השאלות הפוליטית והחברתיות - כוח הכבידה שלהם - או את חיי היומיום, אזי הייתי כותב שירים בלתי-מדויקים וחלקיים בלבד.

האם אתה רואה עצמך כמשורר אמריקאי? בהחלט כן. כמו רוב האמריקאים הייתי חש עצמי לחוץ לומר משהו שיש בו כדי להועיל לגבי השאלה "מיהו אמריקאי", אבל שפת-האם עיצבה אותי בכל כוחה ממש כשם שהדובה מעצבת את דמותם של גוריה. ובמקרה הנדון לשון-האם היא האנגלית האמריקאית.

האם העובדה שאתה מרצה על שירה ומשוררים בסביבה אקדמית עשויה להתקיים בשלום בצד חיך כאמן יוצר? באמריקה האוניברסיטאות הן הפטרוניות של

דרור אלימלך

לילה עשן

אותו לילה עשן, כתם,
במאי,
היו הבדואים עלפי חם
על הדשא
בבית-החולים סורוקה בבאר-שבע.
הערפל רעד
ועמד.
האנשים זמרו חרש
אך לא היו ממשיים יותר
מהקקטוסים ההלוצינוגניים
שבראשי

כמו פר

כמו פר מדשדש,
נאחו בעמודי ברזל
ונופל
הייתי.
היינו.
הייתי

מתוך הספר "סרפדים ותרופות" העומד לראות אור

נגני הג'ז משיקגו

נגני הג'ז משיקגו
נגנו ג'ז קשות
זה היה הסטיל.
עכשו חרף
קר מאוד,
עמק בתוך הלילה
הג'ז הקשות הזה
וחיי המבזבזים.
סתם קומבינציה כזאת

הבטחה

ממרחק גדול
ראה במשטש דמות אשה תמירה, יפה,
נפנה
והחל לרוץ לקראתה
לבוש פלו בצ'הב.
כה בפשטות,
איש אמת בצ'הב
(לא סתם איזה דיק טריסי)
רץ בהתלהבות
לא יודע כלל,
לא רוצה לדעת כלל,
מה בדיוק מחכה לו.